

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В
ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK
TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

ТОШКЕНТ-2021

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
академик, Ўзбекистон Миллий
университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург Тарих
институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори,
профессор Давлат тарихи
институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори,
профессор Ал-Фаробий номидаги
Қозоғистон Миллий университети,
Қозоғистон

Джоробекова Айнура Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси, Қозоғистон
Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайжон давлат иқтисодиёт
университети

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телава давлат
университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори, Догистон
мустиқил университети

Улжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт
институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори Ўзбекистон
Республикаси Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editarial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Юлдуз Алимовна Эргашева, Зилола Сафаровна Сафарова ШАРҚНИНГ БУЮК ВА ГЎЗАЛ АЁЛЛАРИ	4
2. Ўктамжон Шералиевич Абдуллаев ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ЙЎНАЛИШИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ ТАРИХИДАН	11
3. Миржалол Ҳимматович Ақобиров СУЛТОН ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЛАШКАРИДА ҚЎШИНЛАР ТАЪМИНОТИ ВА ҚУРОЛ ЯРОҒ МАСАЛАСИ	18
4. Бахтиёр Атаханов ЎЗБЕКИСТОН ВА БЕЛАРУСЬ ДАВЛАТЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	23
5. Шухрат Тошкентович Боймуродов ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ	30
6. Ihtiyor Boxodir o'g'li Boxodirov TURKISTON HARBIY OKRUGI TASHKIL ETILISHI ARAFASIDA O'RTA OSIYO DAVLATLARIDA HARBIY SONA	37
7. Дилафрўз Каримова МАШАҚҚАТЛИ ВА ШАРАФЛИ ИЛМ ЙЎЛИ.....	50
8. Жамшид Қулназарович Кўчаров АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРОДА ДЕҲҚОНЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН.....	66
9. Людмила Вячеславовна Пак РАНГ – ЎЗБЕКИСТОН КОРЕЙСЛАРИ МАДАНИЯТИДА СЕМАНТИКА ВА СИМВОЛИКА (ТЎЙ МАРОСИМЛАРИ МИСОЛИДА).....	71
10. Дилорам Хужамқуловна Сангирова, Лутфия Батировна Қодирова ЎЗБЕК ДАВЛАТЧИЛИГИДА ҲОКИМИЯТ РАМЗЛАРИ.....	80
11. Муҳайё Ғанижновна Эргашева АЁЛЛАР САВОДСИЗЛИГИНИ ТУГАТИШ МАСАЛАЛАРИ НАМАНГАН ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА.....	91
12. Бахтиёр Эргашевич Юлдашев ЎРТА ОСИЁДА ТЕМИР ЙЎЛ ҚУРИЛИШИГА ТАЪСИР КЎРСАТГАН СИЁСИЙ ОМИЛЛАР.....	95

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

СУЛТОН ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЛАШКАРИДА ҚЎШИНЛАР ТАЪМИНОТИ ВА ҚУРОЛ ЯРОҒ МАСАЛАСИ

Миржалол Химматович Ақобиров,
Ўзбекистон Республикаси Қуроли Кучлари
Кичик мутахассислар тайёрлаш маркази
Гуманитар ва ижтимоий фанлар цикли ўқитувчиси
akobirovmirjalol@gmail.com

For citation: Mirjalol H. Akobirov. ISSUES OF SUPPLY AND WEAPONS IN THE ARMY OF SULTAN JALALIDDIN MANGUBERDI. Look to the past. 2021, vol. 3, issue 4, (18-22) pp.

 DOI 10.26739/2181-9599-2021-3-3

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада муаллиф султон Жалолiddин Мангуберди қўшинини таъминот масалалари, жанг давомида қўлланиладиган ҳарбий қуроллари, султон Жалолiddин қўшинининг қуролларини шаклланишида кўчманчиларнинг роли ҳақида маълумотлар келтирган. Жумладан, кўчманчи қипчоқлар асосан, эгри қилич, камон, қалқон ва найзалар билан қуролланган. Қўшин таъминоти масаласи дастлабки вақтларда (1220-1224 йиллар) кириб борган жойларида нол солиғи ва асир тушган ўлжалар ҳисобига ҳал этилган. Султон фаолиятининг кейинги (1224-1231 йиллар) Эрон, Озарбайжон, Арманистон, Грузия давлатларидаги фаолияти давомида давлат бошқарувини тартибга солиш орқали таъминот масаласида ҳам муаммолар бирмунча ҳал этилган.

Калит сўзлар: қурол-яроғ, нол солиғи, (даббабат), палахмонлар (манжаник), “тошбақалар” (матарис), девор бузувчи мосламалар (жамалуқат)

ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ И ВООРУЖЕНИЕМ В АРМИИ СУЛТАНА ДЖАЛАЛИДДИНА МАНГУБЕРДИ

Миржалол Химматович Ақобиров,
Вооруженные Силы Республики Узбекистан
Центр обучения юниоров
Преподаватель цикла по гуманитарным и социальным наукам

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор приводит информацию о снабжении армии султана Джалолiddина Мангуберди, боевом оружии, применявшемся во время войны, о роли кочевников в формировании вооружения армии султана Джалолiddина Мангуберди. В частности, кочевые кипчаки были вооружены в основном изогнутыми мечами, луками, щитами и копьями. Проблема военного снабжения была первоначально решена (1220-1224 гг.) За счет нулевых налогов и трофеев на пунктах въезда. Во время последующей деятельности султана (1224–1231 гг.) В Иране, Азербайджане, Армении, Грузии проблемы снабжения

также решались путем регулирования государственного управления.

Ключевые слова: оружие, нулевой налог, (даббабат), палахманы (манжаник), «черепахи» (матарис), устройства для взлома стен (джамалукат).

ISSUES OF SUPPLY AND WEAPONS IN THE ARMY OF SULTAN JALALIDDIN MANGUBERDI

Mirjalol H. Akobirov,
Armed Forces of the Republic of Uzbekistan
Junior Training Center
Lecturer in the Humanities and Social Sciences

ABSTRACT

In this article, the author provides information on the supply of the army of Sultan Jaloliddin Manguberdi, military weapons used during the war, on the role of nomads in the formation of the weapons of the army of Sultan Jaloliddin Manguberdi. In particular, the nomadic Kipchaks were armed mainly with curved swords, bows, shields and spears. The military supply problem was initially solved (1220-1224) with zero taxes and trophies at the points of entry. During the subsequent activities of the Sultan (1224–1231) In Iran, Azerbaijan, Armenia, Georgia, supply problems were also solved by regulating public administration.

Index Terms: weapons, zero tax, (dabbabat), palachmans (manjanik), “turtles” (mataris), devices for breaking walls (jamalukat).

1. Долзарблиги:

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сўнг, халқимиз тарихини янги концептуал-методологик асосларда тадқиқ этишга катта эътибор берилиб, бу соҳада улкан ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Хоразм вилоятига бир неча бора ташрифи чоғида Жалолиддин Мангуберди фаолиятини янада чуқурроқ тадқиқ этиш кераклигини таъкидлаб ўтган.

Хоразмшоҳ Ануштегинлар сулоласи вакиллари жумладан Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ ва Жалолиддин Мангубердининг ўзбек давлатчилиқ тарихидаги тутган ўрни, уларнинг ҳарбий юришлари, қўшин тузилиши ва қўшин таъминоти масалалари муҳим тарихий манбаларнинг мавжудлигига қарамадан, илмий жамоатчилик томонидан етарлича ўрганилмаган. Ўзбек давлатчилиги тарихини ўрганишга жиддий эътибор берилаётган бугунги кунда султон Жалолиддин Мангубердининг қўшин тузилиши, қўшин таркиби, унинг ҳарбий санъати ва султон аскарларининг қурол-яроғлари ҳамда султон Жалолиддин Мангубердининг ҳарбий қисмларнинг таъминотига доир илмий асарларга эҳтиёж каттадир.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Ўшбу мақола тарихий методлар-тарихийлик, танқидий, қиёсий-манتيкий таҳлил, ҳолислик тамоиллари асосида ёритилган бўлиб, унда султон Жалолиддин Мангубердининг олиб борган оғир шароитлардаги жангларида олдинги қўшинининг таъминоти масалалари қандай амалга оширилгани ёритилган. Султон Жалолиддин қайғули кечган ҳаёти давомида катта йўқотишларга учради, оиласи давлати, яқинлари қавму-қариндошлари мўғуллар қўлида жон берди. Худди шунингдек унинг аскарлари ҳам мана шундай йўқотишларга учради. Шундай бўлсада султон Жалолиддин иродаси синмади, фожиали ўлимига қадар мўғулларга муносиб рақиб бўлиб қолаверди. Шунингдек мақолада султон Жалолиддиннинг қўшин таъминоти масалалари кириб борган ҳудудларида ўзининг сиёсий ва моддий ахволининг хусусиятларига қараб ажратилади.

Мустақилликдан олдинги ва мустақиллик давридаги кўп сонли тарихий тадқиқотларда Жалолиддин Мангубердининг ҳарбий санъати, қўшин тузилиши ва ҳарбий бошқаруви ҳақида маълумотлар нисбатан кам учрайди. Шундай бўлсада, мазкур тадқиқот мавжуд манбалар ва тарихшунослик маълумотларининг таҳлиliga асосланади. Мавжуд адабиётларни ёзилган ёки чоп этилган даврига қараб икки гуруҳга бўлиб таҳлил қилиш мақсадга мувофиқдир.

Биринчи гуруҳга XV-XVII асрларда яратилган асарлар киради. **Иккинчи гуруҳга** XX

асрнинг иккинчи ярмида олиб борилган тадқиқотлар натижалари киради. **Учинчи гуруҳга** истиқлол даврида олиб борилган илмий тадқиқотларни киритишимиз мумкин.

Биринчи гуруҳ, XIV-XVII асрларда яратилган асарларда айнан Хоразмшоҳлар давлатининг ҳарбий салоҳияти, қўшин тузилиши, ҳарбий мансаблар ҳақида батафсил маълумотлар берилмаган бўлсада, аммо Жалолиддин Мангубердиннинг Синд дарёси бўйида булган тўқнашувдаги мағлубиятига қадар бўлган мўғуллар билан тўқнашувлари келтирилган. Ушбу асарлар муаллифлари сифатида Мирзо Улуғбек, Ҳамдаллаҳ Казвини, Банокатий, Ҳофизи Абрў, Мирхонд, Абулғози Баходирхонларни келтиришимиз мумкин.[1]

Иккинчи гуруҳ адабиётларини XX асрнинг иккинчи ярмида ёзилган асарлар ташкил этиб, тадқиқот ишлари билан асосан чет эл тадқиқотчилари шуғулланган. Султон Жалолиддиннинг Ҳиндистон, Эрон, Ироқ ва Кавказ давлатларида олиб борган ҳарбий юришларини Бағратиони Давид, Гандзакеци Киракос, Парсадан Горгиджанидзе, Степанос епископ, З.М.Буниятов, Ибраҳим Кафасуглилар ўрганганлар.[2]

Учинчи гуруҳни истиқлол йилларида Ўзбекистон тарихчи олимлари томонидан олиб борилган тадқиқотлари мавзуга оид адабиётларни ташкил этади. Бу даврда Хоразмшоҳлар давлати ва султон Жалолиддин Мангуберди ҳаётига оид бир қанча янги асарлар, илмий мақолалар эълон қилинди. Н.Тошев, И.Жабборов, Ф.Ҳасанов, Н.Т.Полвонов, Ж.Рахимов, Х.В.Дадабоевлар томонидан олиб борилган илмий тадқиқотларда ҳам мавзуга тегишли бўлган масалалар ўрин олган.[3] Шундай бўлсада, султон Жалолиддин Мангубердиннинг жанг қилиш усуллари, тактика ва стратегиялари яхлит илмий муаммо сифатида ҳозирга қадар ўрганилмаган.

3. Тадқиқот натижалари

Султон Жалолиддин ҳарбий фаолиятини таҳлил қилар эканмиз, у қўшинни сон жиҳатдан эмас, балки сифат жиҳатдан яхшилашга уринган. Бунинг сабабини Жалолиддин фаолият олиб борган ҳудудлар у учун бегона бўлганлиги, ёки улкан лашкар йиғиш ва бу лашкарни таъминот масаласини ҳал қилишда муоммоларга дуч келганлиги ҳамда сиёсий вазиятни оғирлиги билан изоҳласак бўлади. Барибир қўшин сони қанча бўлмасин унинг таъминоти лашкарни сифат даражасига албатта ўз таъсирини кўрсатади. Жалолиддин қўшинни қурол яроғ ва озиқ овқат билан таъминлаш масаласи турли хилда амалга оширилган. Масалан, душман қўшинлари устидан ғалаба қозонилганда ўлжа сифатида катта бойлик, қурол яроғлар ва озиқ овқат заҳиралари қўлга киритилган. Бундай ҳолатни биз султон Жалолиддин 1220 йил Нисо яқинида 300 кишилиқ отлик қўшини билан 700 кишилиқ мўғул қўшинлари устидан қозонилган ғалабадан кейин уларни ўлжаларини қўлга киритгани орқали, 1221 йил Парвон даштидаги ғалабадан кейин, қолаверса Жалолиддиннинг Ҳиндистондаги фаолияти ёки Ироқ ва Кавказ давлатларидаги фаолиятлари давомида ҳам кўришимиз мумкин.[4] Қўшин таъминоти нол солиғи орқали ҳам амалга оширилган. Манбаларда келтирилишича султон Жалолиддинга Нисо яқинидаги Чораменд кишлоғи, Завзонда ал-Қоҳира қалъаси, Ҳиндистондаги Садусон шаҳри, Форс давлати ҳукмдори Саъд ибн Занги худди шундай солиқни тўлаган. [4] Худди шунга ўхшаш ҳолатни Чингизхон фаолиятида ҳам учратишимиз мумкин. Жумладан, қўшин ўтадиган йўл бўйида яшовчи аҳоли қўшин учун нон ва шароб олиб келишга мажбур этилган.[5]

Султон Жалолиддиннинг ҳарбий фаолияти даврини шартли равишда икки даврга, яъни 1220-1224 йиллардаги Афғонистон ва Ҳиндистондаги фаолияти биринчи давр, 1224-1231 йиллардаги Эрон ва Кавказ давлатларидаги фаолияти эса иккинчи даврга киритишимиз мумкин. Биринчи ва иккинчи даврларда султоннинг жанг қилиш тактикаси, қўшин сони ва таркиби, шу жумладан қўшин таъминотидаги эҳтиёжларни қондиришда ҳам фарқлар сезилади. Масалан, биринчи даврда Жалолиддиннинг қўшин таъминоти масаласи аниқ бир қолипга солинмаган ҳолда, юқорида айтганимиздек қўшин эҳтиёжлари жангда асир тушган ўлжа ва нол солиғи орқали қондирилган. Чунки бу даврда султон Жалолиддиндан норози кайфиятдаги кучларнинг кўп бўлганлиги унинг ҳали ўзининг барча соҳалар тартибга солинган, муқим давлатининг мустаҳкам пойдеворини қуришга улғирмаганлиги билан изоҳласак бўлади.

1224-1231 йиллардаги Эрон ва Кавказ давлатларидаги фаолияти давомида қисқа муддатга бўлсада давлат бошқарувга оид бўлган тизим шакллантирилган. Бу ўз ўзидан қўшин таъминоти учун зарур бўлган чораларни кўришга имконият яратди. Тўғри, қўшинни асир тушган ўлжалар ҳисобидан таъминлаш имкониятидан тўла воз кечилмаган, аммо, мавжуд давлат хазинасидан етарлича маблағ ва от улов билан таъминлаш имконияти пайдо бўлди. Жумладан, 1227 йилда гуржиларга қарши навбатдаги ҳарбий ҳаракатларни амалга ошириш

чоғида хазинадан қўшин учун етарлича маблаг ажратилади.[6] Яна шуни ҳам алоҳида таъкидлашимиз мумкинки, аввалдан хоразмшоҳлар салтанатидаги мавжуд тартибга қўра, қўшинда хизмат қилган ҳарбийлар маълум бир кийматдаги иктога эга бўлишган. Икто эгалари чақирилган заҳоти ўз амирлари қўл остида бирлашганлар. Бу иктодорлардан ташкил топган кўп сонли суворий қўшин вилоят аскарларини ташкил этарди.[7] Бундан кўринадики, иктодорлар қўл остидаги қўшин таъминоти ана шу икто эгасининг зиммасида бўлган.

Султон Жалолиддин армиясининг қуролланиш даражаси ҳақида тўхталадиган бўлсак авваламбор, қўшиннинг этник таркиби ва турига эътибор қаратсак қўшиндаги қуроллар ҳақида малумотлар келиб чиқади. Жалолиддин қўшини этник таркиби хоразмликлар, туркманлар, кипчоқлар, халажлар, қарлуклар ва ҳарбий ҳаракат зарурати юзага келганда тобе ўлкалардан (Ирок, Форс, Озарбайжон) етиб келадиган бўлинмалардан иборат бўлган. Бу этнослар турли хил бўлганидек, армиянинг айрим элементларида ҳам уйғунлашиш жараёни юзага келган. Тўғри, Жалолиддиннинг пиёда ва отлик аскарлари энг замонавий қуроллар билан қуролланган эди. Энг аввало ўқ-ёй, камон, қилич, найза, қалқон асосий қуроллар ҳисобланган. Қўшин таркибидаги кипчоқлар ўқ-ёй ишлатишда жуда моҳир бўлганлар. Чунки кипчоқлар 2-3 ёшлигидан отга миндирилиб кичик камонлардан ўқ узишга ўргатила бошланган.[8] Бундан кўринадики қўшиндаги моҳир камончилар бўлинмасини шакллантиришда хоразмшоҳлар қўшинида аввалдан хизмат қилган кипчоқларнинг ўрни алоҳидадир. Айнан мана шу камончилардан ташкил топган пиёдалар бўлинмаси Жалолиддинни мўғулларга қарши курашда кўпроқ наф келтирган. Чунки мўғулларнинг камончилари ҳужумидан асосан Жалолиддиннинг отлик бўлинмалари кўпроқ зарар кўрган. Шунинг учун у кейинчалик камончилардан ташкил топган пиёда қисмга алоҳида эътибор қаратадиган бўлди.[7] Шунингдек султон Жалолиддин армиясида отлик бўлинмалар ҳам алоҳида аҳамият касб этган. Оғир қуролланган отлик аскарлар асосан узун найза билан қуролланган. Чунки узун найза душманни узоқроқ масофада йўқ қилиш имконини берган. Яқин масофада жанг қилиш оғир қуролланган отлик аскар учун ноқулайлик туғдирган. Бироқ Ҳиндистонга юриши вақтида султон Шамсиддин элтутмишнинг филлардан тузилган махсус ҳарбий қисм қаршилигига дуч келади. Бундай вақтда от қутилган ғалабани қўлга киритиш учун имконият яратиб берувчи асосий омил бўлган. Жалолиддин қалъаларни қамал қилганда қалъа атрофига аскарларини доира шаклида сафга тортган. Жалолиддин аскарлари қамал вақтида асосан қамал қилиш машиналари (даббабат), палахмонлар (манжаник), “тошбақалар” яъни юрадиган миноралар (матарис), девор бузувчи мосламалар (жамалукат), ҳамда қамал вақтида ишлатиладиган нарвонлардан (салалим) фойдаланган.[9]

Юқорида султон аскарлари энг замонавий қуроллар билан қуроллангани ҳақида тўхталиб ўтилди. Манбаларда келтирилишича султон Жалолиддин Ихлот қалъасини қамал қилганда рақиблар унга қарши ўзларига ишончи ортадиган даражада қуролланади. Жумладан улар отилганда олов чиқарадиган чўрикни ишлатишган.[6] Бу қурол бугунги замон тили билан айтганда милтиқдир. Кейинчалик султон аскарлари ҳам худди шу қуролдан фойдаланган бўлиши мумкин. Сабаби Жалолиддин барча жанглардаги ғалабаларидан кейин ўлжа сифатида қуролларни, жумладан ушбу қуролни ҳам қўлга киритган бўлиши мумкин. Бундан шундай хулоса чиқариш мумкинки, султон аскарлари чўрик (милтиқ)дан фойдалангани эҳтимолдан ҳоли эмас. (Муаллиф фикри.) Сабаби улкан ғалабаларни қўлга киритишда фақатгина мукамал жанг қилиш тактикалари билан чекланиб қолмасдан, балки қурол-яроғларнинг ҳам имкониятларидан унумли фойдаланиш кераклиги, Жалолиддиндек саркарда учун сир бўлмаган.

4. Хулосалар:

Хулоса сифатида шуни таъкидлашимиз мумкинки, Султон Жалолиддин қўшин таъминотида ҳам алоҳида аҳамият қаратиб асир тушган ўлжаларни биринчи навбатда аскарларни эҳтиёжи учун сарфлаган. Юқорида қўшиннинг этник таркиби ҳақида ҳам қисқача тўхталиб ўтдик. Мана шу масалада кейинги давр тадқиқотчилари сўнги хоразмшоҳлар даврида кипчоқлар армиянинг асосини ташкил қилган бўлса, Жалолиддин уларни умрини охирларига қадар ўзидан узоқлаштиришга ҳаракат қилди деб таъкидлайди. [10] Бироқ, Жалолиддин бутун ҳарбий фаолияти давомида уларни ўзидан узоқлаштиришга ҳаракат қилмаган. Тўғри, кипчоқлар Жалолиддинни ҳокимият тепасига келишига норози бўлишган, аммо султон Жалолиддиннинг ҳарбий ҳаолияти давридаги тарихий зарурат (мўғуллардан ташқари Жалолиддинга қарши бўлган кучлар ҳам мавжуд эди. Булар, халифа, Миср аюбийлари, Кўния салжуқийлари, Аламутдаги исмоилийлар.) шуни кўрсатадики,

Жалолиддин кимлардандир гина сақлаб қўшин таркиби учун аскарларни танлайдиган ҳолда бўлмаган.

Иқтибослар/ Сноски/References:

1. Мирзо Улуғбек Тўрт улус тарихи/ Форс тилидан таржима Б. Аҳмедов, Н. Норкулов ва М. Ҳасаний. Кириш сўзи, изоҳлар муаллифи Б. Аҳмедов. -Т.: Чўлпон, 1994. Мирхонднинг “Равзат ус-Сафо асарида” Жалолиддин Мангуберби зикри / Сўз боши муаллифи М. Ҳасаний. -Т.:Фан, 1999. Абулғози Баҳодирхон. Шажараи Турк. Сўз боши муаллифи Б. Аҳмедов. -Т.:Чўлпон, 1992. (Mirzo Ulugbek History of four uluses/ Per. From pers. B. Akhmedov, N. Norkulov and M. Gasaniy. Introduction, comments B. Akhmedov. -T.: Cholpon, 1994. «Ravzat nas-Sappho asarida» Mirkhand Jaloliddin Manguberbi zikri / So'z boshli muallifi M. Gasaniy. -T.: Science, 1999. Abulgazi Bahodirkhan. Shajarai Turk. Foreword B. Akhmedov. -T.: Cholpon, 1992.)
2. Багратиони Давид. История Грузии. // Сост.: А.Рогава. Тб., 1971. 271 с. Гандзакеци Киракос История Армении // Пер.: Е.Е.Харитонов. М., 1976. 355 с. Парсадан Горгиджанидзе. История Грузии. // Пер.: Р.К.Кикнадзе, В.С.Путуридзе. Тб., 1990. 182 с. Степанос епископ. “Летопис” // Армянские источники (Bagrationi David. History of Georgia. // Comp.: A. Rogava. Tб., 1971.271 s. Gandzaketsi Kirakos History of Armenia // Transl.: E.E. Kharitonov. M., 1976.355 p. Parsadan Gorgidzhanidze. History of Georgia. // Transl.: R.K. Kiknadze, V.S. Puturidze. Tб., 1990.182 s. Stepanos Bishop. «Chronicle» // Armenian sources.)
3. Тошев Н. Жалолиддин Мангуберди ўз даври ёзма манбаларида. // Ўзбекистон Тарихи журнали 1-сон. - Т.: ФАН, 1999.—Б. 54. Жабборов И. Буюк Хоразмшоҳлар давлати. // - Т.: Шарқ. 1999. Ҳасанов Ф. Турон халқлари ҳарбий санъати. // - Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 2018. —Б. 282. Полвонов Н.Т. Ўзбекистон тарихидан хрестоматия. // - Т.: Info Capital Group. 2018—Б. 223. Рахимов Ж. Ватаннинг шерюрак баҳодири.// - Т.: Талкин. 2015. Дадабоев Х.В. Ҳарбий санъат тарихи. // - Т.: 2013. Toshev N. Jaloliddin Manguberdi in written sources of his time. // Journal of the History of Uzbekistan Issue 1. T.: FAN, 1999.—Б. 54. Jabborov I. State of the Great Khorezmshahs. // T.: Sharq. 1999. Hasanov F. Martial art of Turanian peoples. // - T.: National Encyclopedia of Uzbekistan. 2018. —P. 282. Polvonov N.T. Reader from the history of Uzbekistan. // - T.: Info Capital Group. 2018—B. 223. Raksimov J. Brave hero of the Motherland. // - T.: Interpretation. 2015. Dadaboev Kh.V. History of martial arts. // - T.: 2013.
4. Насавий Шаҳобиддин Муҳаммад. Султон Жалолиддин Мангуберди ҳаёти тафсилоти / Таржима ва сўз боши муаллифи Матёкубов Камол. – Т.: ФАН, 2018. —Б. 102,128,134,137, 138, 380. Яна қаранг: Мирхонднинг “Равзат ус-Сафо асарида” Жалолиддин Мангуберби зикри / Сўз боши муаллифи М. Ҳасаний. -Т.: Фан, 1999. -Б. 19 (Nasawi Shahobiddin Muhammad. Details of the life of Sultan Jaloliddin Manguberdi / Translation and foreword by Matekubov Kamol. T.: FAN, 2018. - P. 102,128,134,137, 138, 380. See also: Zikr Mirkhanda Jalaliddin Manguberbi in “Ravzat us-Safo” / Foreword by M. Gasaniy. -T.: Fan, 1999. -P. 19)
5. Михаил Иванович. Икки буюк саркарда: Чингизхон ва Амир Темур. Т.: ФАН, 1994. —Б. 36. (Mikhail Ivanin. Two great commanders: Genghis Khan and Amir Temur. – T.: FAN, 1994. – P. 36.)
6. Алоуддин Атомалик Жувайний. Тарихи Жаҳонгушо. / Таржима ва сўз боши муаллифи Назарбек Раҳим, Мурсал Ўзтурк. Т.: Мумтоз сўз, 2015. —Б. 395, 400. (Alouddin Atomic Juvenil. Jahongusho's story. / Translation and foreword by Nazarbek Rahim, Mursal Ozturk. T.: Classic word, 2015. —P. 395, 400.)
7. Машарипов Қудрат. Жалолиддин Мангуберди буюк ватанпарвар саркарда. Т.: Наврўз 2019. —Б. 258-259, 266. (Masharipov Kudrat. Jaloliddin Manguberdi is a great patriotic commander. T.: Navruz 2019. —P. 258-259, 266.)
8. Ҳасанов Ф. Турон халқлари ҳарбий саъати Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2018. —Б. 230 (Hasanov F. The military hour of the peoples of Turan T.: National encyclopedia of Uzbekistan, 2018. —P. 230)
9. Зиё Буниёдов Ануштегин Хоразмшоҳлар давлати/ Таржима ва сўз боши муаллифи А.Аҳмад ва М.Маҳмуд. Т.: Адабиёт ва санъат, 1998. -Б. 122 (Ziyo Buniyodov State of Anushtegin Khorezmshahs / Translation and foreword by A. Ahmad and M. Mahmud. T.: Literature and Art, 1998. -B. 122)
10. Сабурова А.С. Ануштегин-Хоразмшоҳлар даврида Хоразм. Т.: 2008. —Б. 107 (A.S. Saburova Khorezm during the reign of Anushtegin-Khorezmshahs. T.: 2008. —P. 107)

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛЬ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000